

Duurzaam verdienen?

Binnen het stedelijk waterbeheer denken we heel verschillend over duurzaamheid. Rijsberman¹⁾ onderscheidde destijds vier benaderingen, te weten de ratio, draagkracht-, eco- en 'socio'-benadering, omdat definities van duurzaamheid uiteenlopen van gericht op natuurbehoud tot gericht op het menselijk voordeel en van sterk normatief tot vaag waardengericht. Elk van die benaderingen gebruikt een eigen taal en terminologie, zodat betrokkenen elkaar vaak niet goed verstaan en begrijpen.

In het stedelijk waterbeheer stond jarenlang een normatieve beheersing van de verontreinigingsbronnen centraal, rationeel of, liever nog, onderbouwd vanuit een draagkrachtbenadering. Kon je bepaalde verontreinigingsbronnen niet uitschakelen, dan moest je met 'source control'-maatregelen verspreiding van de verontreiniging voorkomen. 'End of pipe'-oplossingen stonden als laatste redmiddel onderaan de lijst, behalve voor de afvalwaterzuivering. Ook de kwantitatieve aspecten van het stedelijk waterbeheer werden normatief vastgelegd, bijvoorbeeld in een basis-inspanning en in de NBW-werknormen, om de waterveiligheid te waarborgen en vervuiling van natuur en milieu te beperken. Saneren van bronnen, strenge vergunningverlening en een goede handhaving zouden een duurzaam stedelijk watersysteem gaan leveren.

Toen we gingen afkoppelen om de hydraulische belasting op gemengde stelsels te beperken, bleek dat proces maar moeilijk in normen te vatten. Bovendien bleek de verwachte winst voor natuur en milieu lang niet altijd doorslaggevend voor de besluitvorming. Keukentafelgesprekken, voorlichting en goede voorbeelden konden mensen overtuigen. Het ontstond een nieuw kijk op duurzaamheid, meer gericht op het menselijk belang, zonder de natuurbelangen uit het oog te verliezen.

Die nieuwe zienswijze is nog volop in ontwikkeling, maar een aantal essentiële ingrediënten kunnen we al wel benoemen²⁾. We willen allemaal dat onze stedelijke leefomgeving veilig is voor overstromingen en ernstige wateroverlast, en dat die omgeving gezond, flexibel, mooi en prettig is. Duurzaam betekent dat onze milieuvoetafdruk beperkt blijft. Steden zijn in beginsel parasitair: de bewoners halen hun water, voedsel, energie, bouwmaterialen en de ruimte uit de omgeving, gebruiken die natuurlijke hulpbronnen en dumpen het afval weer buiten de stad. Maar met de voortgaande verstedelijking wordt dat gedrag steeds problematischer. Dus proberen we de cycli van water, stoffen, energie en ruimte binnen de stad enigszins te sluiten. Voor water en bodem betekent dat: we gaan elke vierkante meter en elke kubieke meter water en bodem meer intensief en dus multifunctioneel gebruiken.

We zien een steeds grotere stapeling van functies op dezelfde vierkante meter en in

dezelfde kubieke meter water en bodem. Een waterberging annex stadsgracht wordt tegelijk gebruikt als vaarweg, schaatsbaan, viswater, koelwater, zonnecollector, blus- en irrigatiewatervoorziening, als mooie plek om op, boven of aan te wonen of te werken, als wetland met waterzuiverende werking, als habitat voor vele soorten planten en dieren en ga zo maar door. Ook de ondergrond van de stad gaan we steeds meer benutten, zoals voor transport (nutsleidingen, goederen, mensen), voor waterberging, waterzuivering, zettings-beheersing, enzovoorts. Elke vierkante en kubieke meter water en bodem in de stad zijn gewoon te duur geworden om ze niet multifunctioneel te gebruiken.

Mede vanwege die hoge prijs gaan we ook beter kijken of we economisch voordeel kunnen behalen uit elke vierkante of kubieke meter water en bodem. Zo ontstaan nieuwe functies op dezelfde plek. Gevolg van dit multifunctionele gebruik is dat we steeds voorzichtiger om moeten gaan met water en bodem in de stad. Voor je het weet schaad je de belangen van een ander gebruiker, bijvoorbeeld door water of bodem te vervuilen of door die kubieke meter weg te halen waar een ander die nodig heeft. Dus helpt iedereen elkaar - met positieve of negatieve prikkels - om de kwaliteit van de stedelijke omgeving hoog te houden en steeds voldoende water beschikbaar te houden. Duurzaamheid wordt dus vooral gedreven door welgemeend eigenbelang. Burgers zijn ontvankelijk voor duurzame oplossingen als het hen per saldo voordeel oplevert.

Loslaten van de normatieve benadering betekent niet dat we niet meer meten. Integendeel. We meten allerlei variabelen om onze situatie en onze prestaties te kunnen evalueren en te kunnen vergelijken met die van anderen. Scores worden vergeleken met benchmarks en bepalen het debat. Communicatieve zelfsturing noemt de filosoof Arnold Cornelis³⁾ dat; je eigen gedrag afstemmen op het gedrag van je omgeving.

In het buitenland zien we vaak diezelfde pragmatische houding jegens duurzaamheid. Groen is in de mode, maar die kleur zegt nog niets over vorm en inhoud. En dus komen we onder de titel duurzaamheid diezelfde verscheidenheid aan opvattingen tegen. Als er voordeel te behalen is, zijn duurzame investeringen geen probleem. Maar als duurzaamheid geld en moeite kost, dan wordt er kritisch

gekeken. In de praktijk blijken groene oplossingen vaak belangrijke voordelen te bieden op diverse terreinen; ze doen meer dan alleen het probleem oplossen. Bovendien kan een aantal groene oplossingen meegroeien met veranderende omstandigheden. En door die bredere doorwerking zien we dat groene oplossingen vaak worden bestempeld als het meest duurzaam. Dergelijke oplossingen zijn vrijwel nooit de goedkoopste; ze zijn gericht op het maximaliseren van de opbrengst op lange termijn, niet op minimaliseren van de investeringskosten. De stelling dat de goedkoopste oplossing nooit duurzaam kan zijn lijkt voor de hand te liggen, al heb ik nooit een hard bewijs gezien.

Voor ons werk in het waterbeheer heeft de verandering in onze visie op duurzaamheid ingrijpende gevolgen. Niet langer kunnen we ons beperken tot het minimaliseren van de schade en de kosten. We zullen aangeven welke economische mogelijkheden en opbrengsten gekoppeld kunnen worden aan onze inrichtingsmaatregelen. En vervolgens zullen we arrangementen gaan bedenken om die opbrengsten ook te gaan realiseren, waarschijnlijk in nauwe samenwerking tussen overheid en bedrijfsleven. Een boeiende uitdaging!

Frans van de Ven (Deltares / TU Delft)

NOTEN

- 1) Rijsberman M. *et al.* (2000). Different approaches to assessment of design and management of sustainable urban water systems. *Environmental Impact Assessment Review* nr. 3, pag. 233-245.
- 2) Team Urban Water Management (2009). *Land & water management in the urban environment*. Deltares.
- 3) Cornelis A. (1993). *Logica van het gevoel; stabiliteitslagen van de cultuur als nesteling der emoties*. Vijfde vermeerderde druk. Essence.

Oproep

Duurzaamheid komt steeds vaker in de H₂O-kolommen voor. Het onderwerp speelt ook een belangrijke rol in het waterbeheer dat zich automatisch op de toekomst richt. Daarom nodigt de redactie u uit om met ons mee te denken over de (on)duurzaamheid van het Nederlandse waterbeheer. Vind u het een zinvolle discussie? Heeft u suggesties voor onderwerpen? Of wilt u zelf een opiniestuk schrijven?

U kunt uw bijdrage sturen naar h2o@nijgh.nl.